

# RELATIVNÍ TOTALITA JAKO ZDROJ DIFERENCE V SCHELLINGOVĚ FILOSOFII IDENTITY

Jan Thümmel

Schellingovo tvůrčí období mezi lety 1801 a 1804 se vyznačuje tím, že jeho středobodem je pojem identity. Tento pojem není v raném německém idealismu ničím novým. Fichte i sám Schelling s ním pracovali již před rokem 1801. Předložená studie se nebude zabývat dějinami tohoto pojmu, který ve svém vyjádření  $A = A$  nepochybně patří k základním kamenům filosofické tradice pokantovské filosofie,<sup>1</sup> zaměří se však na otázku, která z této koncepce identity vyplývá a kterou lze formulovat následovně: Je-li identita kladena jako absolutní a je-li kladena jako východisko celého systému filosofie, *jak je z této identity možné odvodit diferencí?* V kontextu raného německého idealismu je tato otázka zásadní: Chceme-li uchopit celou filosofii jako systém vědy, chceme-li tento systém vybudovat na základě jednoho principu (jedné zásady) a klademe-li tento princip (tuto zásadu) do pojmu identity, jak lze z této identity vyvodit diferencí?<sup>2</sup>

Poté, co se Schelling definitivně filosoficky rozchází s přístupem inspirovaným Fichtem a představuje svůj vlastní systém, se uvedené otázce intenzivně věnuje. Ačkoli svým čtenářům na tuto otázku nabízí několik možných odpovědí, zdá se, že žádná z nich není plně uspokojivá, neboť každá vyvolává nové otázky. Následující studie nabízí rekonstrukci jednoho řešení tohoto problému, totiž koncepci relativní totality, jak ji náš autor popisuje ve svém programovém spise *Podání mého systému filosofie* z roku 1801.

Motivací k napsání tohoto mého článku je snaha objasnit důsledky systematických zásad filosofie identity. Domnívám se, že vyjasnění vztahu absolutní identity a relativní totality může přispět k lepšímu uchopení důsledků a dalšího vývoje Schellingovy filosofie identity. Tato studie

<sup>1</sup> K přehledu pojmu identity srv. P. Schwab, *A = A. Zur identitätslogischen Systemgrundlegung bei Fichte, Schelling und Hegel*, in: *Internationales Jahrbuch des deutschen Idealismus*, 12, 2014, str. 262–289.

<sup>2</sup> Srv. J. G. Fichte, *O pojmu vědosloví*, přel. J. Karásek, Praha 2008, str. 19–31.

vychází z předpokladu, že rekonstrukce jednoho ze základních konceptů filosofie identity – konkrétně relativní totality – může vrhnout jasnější světlo na otázku vztahu subjektu, objektu a difference.

Schelling předkládá základní koncept filosofie identity v roce 1801. Již zde lze nalézt snahu o řešení zmíněné otázky difference. Pokud je totiž vše uchopeno jako jednota – silněji řečeno jako identita, respektive totalita –, nemůže v celku této jednoty, kterou Schelling pojímá jako absolutno, vznikat taková difference, jež by popírala samotnou podstatu jednoty všeho. Cílem tohoto článku je popsat základní koncept *relativní totality*, jenž zavádí metodickou diferenci. Nejprve stručně uvedeme problém do dobového kontextu. Následně bude popsána identita, jak ji Schelling formuluje ve svém programovém systému z roku 1801. Jádrem studie pak tvoří rekonstrukce pojmu relativní totality. V závěru ukážeme, jak Schelling ve svém spisku *Filosofie a náboženství* z roku 1804 rozpracovává koncept relativní difference do odlišných důsledků.

## 1. Expozice problému

Než se pustíme do představení základního konceptu filosofie identity, je nezbytné připravit si východiska. Proto bude nejdříve věnována pozornost problémům Schellingovy metody filosofie. Již ve svých prvních publikacích staví Schelling do vzájemného vztahu transcendentální filosofii a filosofii přírody. Tento krok bývá interpretován jako kritika Fichtova vědosloví, zejména jeho opomenutí reálného objektu, přírody.<sup>3</sup> Schelling oproti tomu vychází i z pojmu přírody, který může být interpretován buď jako pojem *a priori*,<sup>4</sup> nebo jako původní předpoklad.<sup>5</sup> Ve snaze navá-

<sup>3</sup> Srv. W. Schmied-Kowarzik, *Schellings Vorstudien zur Naturphilosophie im System des transzendentalen Idealismus*, in: týž, *Der wirbelnde Strom des Werdens*, Würzburg 2023, str. 30–39.

<sup>4</sup> Srv. tamt., str. 32; F. W. J. Schelling, *Einleitung zu dem Entwurfe eines Systems der Naturphilosophie* (1799), in: *SW* I/3, 279. [*SW* = F. W. J. Schelling, *Sämtliche Werke*, vyd. K. F. A. Schelling, Stuttgart – Augsburg 1856–1861; *AA* = F. W. J. Schelling, *Historisch-kritische Ausgabe*, vyd. Projekt Schelling – Edition und Archiv der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Stuttgart-Bad Cannstatt 1976–].

<sup>5</sup> Srv. P. Schwab, *The Fichte-Schelling Debate, or: Six Models for Relating Subjectivity and Nature*, in: L. Corti – J.-G. Schülerin (vyd.), *Nature and Naturalism in Classical German Philosophy*, New York 2023, str. 123. Schwab mluví o předpokladech realismu (příroda je nezávislá na vědomí) a holismu (vědomí a příroda nejsou v opozici).

zat na Fichta a tradici filosofie jako jednotné vědy stojí Schelling před úkolem propojit transcendentální filosofii a filosofii přírody do jednoho systému.<sup>6</sup>

Podle Fichta – k jehož tradici se Schelling zpočátku otevřeně hlásí – má být filosofie systematicky vystavěna na jedné nejvyšší zásadě.<sup>7</sup> Pro Schellingovu metodu se však objevuje zásadní otázka: Má být filosofie uchopena jako *jeden celek vycházející z jediné nejvyšší zásady* (ať už je tato zásada kladena jako u Fichta v pojmu Já, či v přírodě), nebo mají být vedle sebe postaveny zásady dvě – jedna pro transcendentální filosofii a druhá pro filosofii přírody?

*První možnost* přivádí Schellinga k omezením, která vyplývají z Fichtovy metody. Příroda je zde uchopena pouze negativně, jako ne-Já, zatímco Já je definováno pouze jako důsledek přírody. Pokud však Schelling pracuje s pojmem přírody jako pojmem *a priori* či jako s předpokladem, který má být dále rozvinut v celé své šíři, nemůže být pojem přírody definován pouze negativně, ale je třeba přírodu rozpracovat pozitivně jako systém. *Druhá možnost*, tedy postavení dvou odlišných zásad vedle sebe, naráží na hranice metody vědosloví. Pokud máme dvě vědy – vědosloví v užším smyslu (v Schellingově terminologii transcendentální filosofii) a filosofii přírody – a každá z nich vychází z odlišného principu, vzniká mezi nimi vzájemné omezení. Filosofie tak již není jednotnou vědou vycházející z jediné nepodmíněné zásady, ale stává se systémem dvou vzájemně se omezujících věd, což je v rozporu s požadavkem nepodmíněnosti prvního principu / první zásady.

Není pochyb o tom, že si Schelling tohoto problému byl plně vědom. Dokladem toho je jeho snaha vztah mezi transcendentální filosofii a filosofii přírody vysvětlit. Podle P. Schwaba lze dokonce v období mezi lety 1795 a 1800 identifikovat šest různých modelů, jimiž se Schelling pokoušel tento vztah objasnit.<sup>8</sup> Naším cílem zde však není detailní analýza tohoto problému Schellingovy filosofie. Spokojíme se poukazem na problém vztahu mezi filosofii přírody a transcendentální filosofii, což nám zároveň poskytne jedno z východisek, s nimiž Schelling vstupuje do nového století.

---

<sup>6</sup> Srv. T. Leinkauf, *Schelling, Einheit und Totalität*, in: *Schelling-Studien*, 3, 2015, str. 14–15.

<sup>7</sup> Srv. J. G. Fichte, *O pojmu vědosloví*, str. 21; F. W. J. Schelling, *Ueber die Möglichkeit einer Form der Philosophie überhaupt*, in: *AA* I,1,268, *SW* I/1,89–90.

<sup>8</sup> Srv. P. Schwab, *The Fichte-Schelling Debate*, str. 129–137. Jedná se o model subordinální, analogický, doplňující, paralelní, kontinuitní a konečně priority.

Schelling se společně s Fichtem stále pohybuje v rámci tradice pokantovské filosofie. Aby mohla být filosofie vůbec uchopena jako věda, je nutné ji založit na jedné zásadě, respektive na jednom pojmu. S ohledem na cíl tohoto textu je tedy třeba se tázat po výchozím bodu filosofie jako vědy, a to vzhledem k problematice vztahu mezi transcendentální filosofií a filosofií přírody. Pokud je Schellingův přístup před rokem 1801 v tomto ohledu problematický – a to i podle samotného Schellinga –, je třeba, aby náš autor předložil nové řešení, které obstojí vůči zmíněným námitkám.

## 2. Východisko systému identity

Schelling svou filosofii identity uvádí roku 1801 spisem *Podání mého systému filosofie*, který vychází z přednášek, jež filosof přednesl roku 1800 v Jeně.<sup>9</sup> Někteří badatelé si všímají kontinuity Schellingova filosofického vývoje, přesto však dochází mezi lety 1800 a 1801 k jasné ruptuře v jeho filosofických pozicích. Schelling již neklade původní princip, nejvyšší zásadu, do pojmu Já nebo do pojmu přírody, jak to činil dříve, ale zakládá ho jednotně v pojmu rozumu, který je nesubjektivní a neindividuální. Tento rozum označuje jako absolutní identitu, která tvoří základní pojem celého jeho systému filosofie a spojuje filosofii přírody s transcendentální filosofií. Absolutní identita tak představuje základní kámen celého systému z hlediska pojmu, formy i bytí a Schelling ji vyjadřuje větou identity v podobě  $A = A$ .

Není zde místo pro detailní rozbor jednotlivých odlišností mezi Schellingem a Fichtem a posunů jejich pozic, přesto je třeba zmínit, že Schelling již neopakuje postup Fichtova vědosloví v odvozování nejvyšší nepodmíněné věty a jejích dvou částečně podmíněných sester, jak tomu bylo v jeho spisech věnovaných transcendentální filosofii.<sup>10</sup> Schelling dokonce přestává rozlišovat mezi transcendentální filosofií a filosofií přírody jako dvěma odlišnými disciplínami. Tyto dvě oblasti již nestaví

<sup>9</sup> K historickému kontextu diskuse a vztahu Schellingovy pozice k Fichtovi srv. W. Jaeschke – A. Arndt, *Německá klasická filosofie*, II, *Od Fichta po Hegela*, přel. T. Matějčková, Praha 2016, str. 162–185, nebo R. Lauth, *Die Entstehung von Schellings Identitätsphilosophie in der Auseinandersetzung mit Fichtes Wissenschaftslehre*, Freiburg 1975.

<sup>10</sup> Srv. F. W. J. Schelling, *Ueber die Möglichkeit einer Form der Philosophie überhaupt*, in: *AA I*, 1, 268–271, *SW I*/1, 89–92; týž, *Vom Ich als Prinzip der Philosophie*, in: *AA I*, 2, 87, 113, *SW I*/1, 164, 187.

proti sobě ani je neklade vedle sebe, jak to činil ještě do roku 1800. Místo toho hledá *původní, první a nepodmíněný pojem*, z něhož by bylo možné odvodit systém celé filosofie. Je rovněž důležité zmínit, že Schelling se touto změnou snaží prezentovat jako samostatný myslitel, a to především ve vztahu k Fichtovi. Tento záměr je patrný jak v předmluvě jeho systému z roku 1801, kde Fichta přímo zmiňuje, tak v samotném názvu pojednání, který vyjadřuje jasné stanovisko vůči jeho dřívějšímu filosofickému vzoru.<sup>11</sup>

Nyní popíšeme základní strukturu identity, jak ji Schelling předkládá ve svém systému z roku 1801. Otázky spojené s povahou ukotvení této struktury a systematickými předpoklady postupu ponecháme stranou.<sup>12</sup> Cílem této studie je zachycení až následujícího kroku, pro což je však nezbytné nejprve objasnit výchozí pojem absolutní identity. Ten Schelling představuje v paragrafech 1–12, které budou nyní stručně a zjednodušeně rekonstruovány.

Schellingovo východisko (§ 1) představuje pozice *indifference* v rozumu, který není ani subjektivní, ani objektivní, nýbrž je nerozlišitelnou pozicí mezi subjektivním a objektivním.<sup>13</sup> Tento rozum je definován jako absolutní (§ 2), což znamená, že je v něm dáno vše.<sup>14</sup> Rozum tak nesmí být uchopen jako subjektivní strana rozumu, která myslí něco objektivního (ve smyslu transcendentální filosofie). Takové pojetí Schelling jednoznačně odmítá. Volba pojmu rozumu je poněkud nešťastná, odráží však tradici pokantovské filosofie.<sup>15</sup>

<sup>11</sup> Srv. F. W. J. Schelling, *Darstellung meines Systems der Philosophie*, in: *AA I*, 10, 111–112; *SW I/4*, 109–111; čes. překl. týž, *Podání mého systému filozofie*, in: týž, *Výbor z díla. Rané spisy*, přel. M. Petříček a J. Patočka, Praha 1990, str. 301–302. V Schellingově postupu může být však pozorována také kontinuita s Fichtem, a to právě i v pojmu identity. Srv. J. Hennigfeld, *Schellings Identitätssystem von 1801 und Fichtes Wissenschaftslehre*, in: *Fichte-Studien*, 12, 1997, str. 237–239.

<sup>12</sup> Otázky týkající se substrátu, v němž se identita nachází (tj. Bůh, absolutní rozum, absolutní Já), způsobu, jakým je nám tato identita dána (racionální dedukce, abstrakce, konstrukce, intuitivní náhled), a funkce této identity (kognitivní, systematická, náboženská) není třeba pro zkoumaný problém hlouběji rozebírat.

<sup>13</sup> Srv. F. W. J. Schelling, *Darstellung meines Systems der Philosophie*, in: *AA I*, 10, 116–117, *SW I/4*, 114–115. Schelling používá substantiva *das Subjektive* a *das Objektive*.

<sup>14</sup> Srv. tamt., *AA I*, 10, 117–118, *SW I/4*, 115–116.

<sup>15</sup> Schelling je pojmem rozumu vázán k sebereflexivní struktuře sebevědomí či konstrukci pojmu Já. K této tradici viz J. Karásek, *Diference jako princip vědomí a její překonání*, Červený Kostelec 2021. Náš autor pojem rozumu identifikuje s pojmem absolutna (§ 2). Pro tento nejobecnější termín v následujícím textu bude

Absolutno (§ 3) je podle Schellinga zcela totožné samo se sebou. A protože mimo něj neexistuje nic (§ 2), co by mohlo být důvodem jeho bytí, *musí tedy být samo důvodem svého vlastního bytí*.<sup>16</sup> Z tohoto vztahu (absolutna samého se sebou) vyplývá forma, ve které je toto absolutno zachyceno – *forma identity*. Je-li absolutno (§ 4) identické samo se sebou, zapisuje Schelling tento vztah formou  $A = A$ .<sup>17</sup> Tato forma (§ 6) však nepopisuje vztah subjektu a predikátu, nýbrž říká, že to jediné, co je, je *bytí absolutní identity*.<sup>18</sup> Schelling se tímto krokem dostává od kladení pojmu absolutna k jeho uchopení v bytí a formě. Na rozdíl od subjektivní stránky identity, která by kladla objektivní stránku jako svůj protipól, postuluje Schelling identitu samu o sobě (v pojmu absolutna), která však vyjadřuje jak *formální*, tak *ontologickou* stránku absolutna, pojmově ztotožněnou s absolutní identitou.

K podstatě (§ 8) absolutní identity náleží z téhož důvodu i její bytí.<sup>19</sup> Jelikož mimo absolutno (§ 9), a tedy mimo absolutní identitu, nic jiného neexistuje, nemůže mít tato identita důvod své existence mimo sebe, a důvod své existence tak musí nacházet v sobě samé.<sup>20</sup> Stejně jako je absolutní identita jistá díky zákonu identity ( $A = A$ ), tj. formě absolutní identity, je pro Schellinga jistá také ve svém bytí. Je tedy třeba rozlišovat mezi původním absolutnem a absolutní identitou, tedy formou a bytím absolutna. V oblasti absolutna, kde není žádná diferenciacie (pouze indiference), spadají všechny tyto pojmy do pojmu jednoho, a jsou tedy navzájem (pojmově) zcela identické. Absolutno tak tvoří nejobecnější pojem a absolutní identita vyjadřuje jeho formu a bytí. Bytí absolutní identity je tak dáno identitou společně s její formou.

Z pohledu tradice pokantovské architektoniky systémů lze o pojmu absolutna říct, že naplňuje požadavky na první a nepodmíněnou zásadu. Absolutno je nejobecnější pojem, který není ničím podmíněn. Je nejobecnější, protože v konstrukci systému veškerého vědění představuje

---

použito substantivum *absolutno*. Srv. F. W. J. Schelling, *Darstellung meines Systems der Philosophie*, in: *AA* I,10,117, *SW* I/4,115.

<sup>16</sup> Srv. tamt., *AA* I,10,118, *SW* I/4,116.

<sup>17</sup> Srv. tamt., *AA* I,10,118, *SW* I/4,116–117.

<sup>18</sup> Srv. tamt., *AA* I,10,119, *SW* I/4,117. Nejedná se tak o matematickou rovnici, nýbrž zápis formy identity. Srv. S. Gerlach. „Quantitative Differenz in Bezug auf das Ganze“. *Zu Funktion und Bedeutung von ‚Potenz‘ in der Darstellung meines Systems von 1801*, in: *Schelling-Studien*, 9, 2022, str. 8.

<sup>19</sup> Srv. F. W. J. Schelling, *Darstellung meines Systems der Philosophie*, in: *AA* I,10,119, *SW* I/4,118.

<sup>20</sup> Srv. tamt., *AA* I,10,120, *SW* I/4,118.

první pojem, před kterým nelze myslet nic obecnějšího. Je rovněž nepodmíněný, protože mimo něj neexistuje nic, co by jej mohlo podmiňovat. Jediný vztah, který toto absolutno má, je jeho vztah k sobě. Podle Schellinga (§ 5) v tomto vztahu *neexistuje* subjektivní a objektivní část identity (A na straně subjektu a A na straně predikátu).<sup>21</sup> Náš autor se snaží uchopit tento nejobecnější pojem v jeho jednoduchosti a nepodmíněnosti. Identita je v tomto smyslu jednoduchá – nesložená – a není redukovatelná na soud identifikace subjektu s objektem. Jedná se o původní identitu. Tuto nelze formulovat podle fichtovského schématu věty kladení (reflektování), kde A na straně subjektu klade A na straně objektu jako svůj predikát. Takové pojetí by implikovalo již původní diferenci v rámci absolutna, byť třeba jen syntaktickou.<sup>22</sup> Schelling tvrdí pouze to, že absolutno *je*, což vyplývá z jeho definice absolutna jako absolutního rozumu, mimo nějž nic jiného neexistuje.

Pro zachycení prvního Schellingova kroku ve filosofii identity je předložený výklad dostačující. Nyní můžeme přejít k těžišti této studie – relativní totalitě. Zopakujme otázku, která byla položena na začátku tohoto článku: *Jak je možné z absolutna a absolutní identity odvodit diferenci?* Ukázali jsme, že v zakládajícím pojmu absolutna je uchopeno vše, čímž je vymezena hranice rozsahu. Mimo absolutno pak není nic.

### 3. Relativní totalita a difference

Poté, co jsme popsali, jak Schelling zakládá svůj systém identity, přejdeme k centrální otázce této studie: *Jak Schelling ve svém systému identity vyvozuje diferenci?* Filosof z Leonbergu nalézá diferenci zavedením relativní totality. Na tento klíčový pojem se nyní zaměříme.

Schelling pojem relativní totality zavádí poprvé v rámci filosofie identity v § 42 svého systému z roku 1801, a to při vysvětlení předchozího paragrafu. Relativní totalita je zde vymezena v kontrastu k *absolutní totalitě*. *Absolutní totalita*, jak uvádí § 26, je jiné označení pro *absolutní identitu*.<sup>23</sup> Pokud je podle § 12 vše, co existuje, absolutní identitou, lze

<sup>21</sup> Srv. tamt., AA I,10,118, SW I/4,117.

<sup>22</sup> Tuto námitku zde formuluji na pozadí Schellingovy kritiky Fichta a vztahu reflexe. Srv. tamt., AA I,10,111, SW I/4,109; též, *Podání mého systému filozofie*, str. 301.

<sup>23</sup> Srv. F. W. J. Schelling, *Darstellung meines Systems der Philosophie*, in: AA I,10,127, SW I/4,125. Otázku, zda se pojmy identity a totality překrývají a zda Schel-

absolutní identitu uchopit jako označení pro *celek všeho, co je*.<sup>24</sup> Schelling dokonce používá termín *universum*.<sup>25</sup>

Tento celek je pojímán jako jednota.<sup>26</sup> Tuto jednotu můžeme interpretovat dvěma způsoby: 1) *Ontologická jednota*: Vše, co existuje, je součástí absolutní totality, a protože nic nemůže existovat mimo ni, musí být vše obsaženo v absolutní identitě.<sup>27</sup> Silněji vyjádřeno, vše, co je, má své bytí z absolutní identity, čímž je vytvořena jednota zdroje bytí. 2) *Jednota množiny všeho*: Absolutní totalita může být uchopena jako souhrn všeho, co existuje – jako množina universa.<sup>28</sup> V tomto případě je ale jednota dána bez ontologických závazků, pouze jako souhrn. V obou případech je vztah stejný: Vše, co existuje, je zahrnuto v jednotě pojmu absolutní totality a existuje pouze do té míry, nakolik je součástí absolutní identity. Toto rozlišení dvou perspektiv je dobré mít při další rekonstrukci Schellingova systému na paměti.

Náš autor se jistě nestaví proti tomu, že ve světě existuje rozmanitost, nýbrž usiluje o to, aby uchopil (respektive konstruoval) celou skutečnost z jednoho pojmu. Toto je klíčové zdůraznit. Schelling není filosofem, který popírá diferenci jednotlivých věcí, ale spíše myslitelem, který se snaží uchopit celek a v něm existující mnohost prostřednictvím jednoty. Je rovněž dobré si uvědomit směr Schellingovy argumentace. Ta nesměřuje od jednotlivin k obecnému, nýbrž naopak – od nejobecnějšího pojmu k jednotlivinám. Ačkoli Schelling vychází z předpokladu, že nějaké jednotliviny existují, jejich možnost musí být v jeho systému nejprve odvozena z nejobecnějšího pojmu. Cesta, kterou volí, spočívá ve sjednocení všech jednotlivin pod pojem totality. Všechny jednotliviny – i když v rámci jeho systému zatím nejsou explicitně odvozeny – jsou uchopeny jako jeden celek. Tomuto kroku lze rozumět jako *postulování možnosti plurality vůbec*, čímž je zavedena pojmová diference mezi absolutní identitou a jednotlivinami v celku absolutní totality, diference mezi jednotou a mnohostí.

Z *ontologického hlediska* je situace zřejmá: jediné, co má bytí samo ze sebe (o sobě), je absolutní identita. Jinými slovy, vše, co existuje, má

---

ling nepřechází z logického či ontologického pojmu k pojmu topologie, ponechme stranou.

<sup>24</sup> Srv. tamt., AA I,10,120, SW I/4,119.

<sup>25</sup> Srv. tamt., AA I,10,127, SW I/4,125.

<sup>26</sup> Srv. tamt., AA I,10,120, SW I/4,119.

<sup>27</sup> Tamt.

<sup>28</sup> Srv. tamt., AA I,10,127, SW I/4,125.

své bytí díky absolutní identitě. Tento motiv je pro Schellinga zásadní a bude dále rozvíjen. Ze *systematického hlediska* však vyvstává klíčová otázka: Jaký status má jednotlivina v systému, pokud je její bytí odvozeno z absolutní identity? Předpoklad, s kterým Schelling pracuje, je v rámci systému identity jasný: vše má své bytí a svou formu pouze díky absolutní identitě, a proto může být jak ze *systematického*, tak z *ontologického hlediska* jednotlivina uchopena pouze ve vztahu k absolutní identitě.

Tento ontologický monismus a monismus formy však konkrétněji neuspokojuje *systematické* a *přírodovědné* nároky Schellingova postupu. Je třeba ukázat, jak se z tohoto pojmu jednoty odvozuje mnohost – a tím také samotná jednotlivina – a jak je tato jednotlivina závislá na absolutní identitě.<sup>29</sup>

Schelling ve svém spise následně připravuje možnost uchopení jednotliviny. Jednotlivina je poprvé definována v § 27 jako něco, co je „mimo totalitu“.<sup>30</sup> Toto označení však není zcela jasné, protože – jak Schelling sám zdůrazňuje – mimo totalitu nemůže být nic. Pro tuto formulaci je ale důležité její uvedení: jednotlivina je mimo totalitu „v tomto ohledu“ (in dieser Rücksicht).<sup>31</sup> Tento krok může způsobit problém: jestliže je vše zahrnuto v absolutní totalitě a mimo ni neexistuje nic, proč Schelling nyní klade jednotlivinu mimo totalitu? Domnívám se, že zde Schelling postuluje jednotlivinu mimo absolutní totalitu pouze *metodicky*, neboť zatím nedokáže jednotlivinu *systematicky* z absolutní totality odvodit.<sup>32</sup> Je sice jasné, že mimo totalitu absolutní identity nemůže být nic, a sám Schelling později ukáže, že jednotlivina je možná pouze v ab-

<sup>29</sup> Podle Fichta však Schelling tento požadavek nenaplní. Vztah mezi absolutnem a jednotlivinou zůstává nevyjasněn, a Schellingův postup je proto podle Fichta nedostatečný. Srv. J. G. Fichte, *Zur Darstellung von Schelling's Identitätssysteme*, in: *GA* II/5, 487–506 [*GA* = J. G. Fichte, *Gesamtausgabe der Bayerischen Akademie der Wissenschaften*, vyd. Fichte-Kommission der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Stuttgart-Bad Cannstatt 1962–2012.]; J. Hennigfeld, *Schellings Identitätssystem von 1801 und Fichtes Wissenschaftslehre*, str. 244–245.

<sup>30</sup> F. W. J. Schelling, *Darstellung meines Systems der Philosophie*, in: *AA* I, 10, 127, *SW* I/4, 125.

<sup>31</sup> Tamt.

<sup>32</sup> V této studii rozlišuji dva pojmy – *systematičnost* a *metodičnost*. Schelling postupuje *systematicky*, tedy rozvíjí celý systém z jednoho pojmu. Současně však postupuje i *metodicky* – v rámci tohoto *systematického* postupu volí určitou metodu, která sama o sobě není ze systému nutná. Jinými slovy, je-li dáno absolutno ve svém bytí, pak vše, co je z něj *systematicky* odvozeno, má rovněž bytí. Pokud však Schelling postuluje něco, co nepodléhá této nutnosti *systematického* odvozování,

solutní totalitě. Tato formulace mu ale zatím umožní klást jednotlivinu mimo totalitu, což má ale zároveň za důsledek, že ji klade *systematicky a ontologicky* nezávisle na absolutnu.

Dalším možným klíčem k uchopení tohoto kroku je rozlišení úrovní systému, v němž se Schelling pohybuje. Absolutní totalita, uchopena jako absolutní identita, je pojmový rámec jednoty, ve kterém ještě neexistuje difference, existuje tu pouze jednota. Tato jednota však zároveň zahrnuje potenciál pro diferenci, která se objevuje na nižších úrovních systému. Čtenář Schellingových dřívějších prací, zejména těch z oblasti filosofie přírody, již zná *potence*, v nichž se nachází stále se rozpínající difference a pluralita jednotlivin. Tato pluralita jednotlivin je ale možná jen v totalitě, která je dána na vyšší úrovni. Stejná logika platí i zde: pluralita jednotlivin existuje pouze v rámci absolutní totality, která ji umožňuje. Schelling zatím pluralitu pouze předpokládá, ale jeho systematický postup vyžaduje jasné vysvětlení, jak z první úrovně jednoty (totality) přejít na úroveň plurality jednotlivin.

V § 40 pak Schelling zavádí pojem jednotlivého ve vztahu k absolutnu. Klíčová je následující věta: „Žádná jednotlivina není sice absolutní, ale je svým způsobem nekonečná.“<sup>33</sup> Tuto větu vysvětluje Schelling tak, že jednotlivé nemůže být absolutní, protože je určováno něčím jiným, co stojí vůči němu v opozici. Tento argument vyplývá z § 35 a 36, kde Schelling konstatuje: „Nic jednotlivého nemá základ svého bytí (Daseyn) v sobě samém.“ A dále říká: „Každé jednotlivé bytí (Seyn) je určeno jiným jednotlivým bytím.“<sup>34</sup> Absolutní identita je naopak absolutní tím, že není určena ničím vnějším, nýbrž pouze sama sebou. Bytí jednotlivého se však nachází v odlišném vztahu. Jeho určení pochází z něčeho jemu vnějšího, což je možné díky formě *kvantitativní difference*. V této formě jednotlivina není určena sama o sobě, ale vždy *ve vztahu k něčemu jinému* a je dána vždy v této formě difference.<sup>35</sup>

---

pak takový krok není kladen v rámci nutnosti – a tedy ani v rámci bytí, které je podmíněno nutným odvozením z jediného možného zdroje bytí.

<sup>33</sup> Tamt., *AA* I,10,134, *SW* I/4,133 (přel. J. T.). Podle komentáře akademického vydání Schellingova díla zde Schelling odkazuje na Spinozovo tvrzení VIII.: „Každá substance je nutně nekonečná.“ B. Spinoza, *Etika*, přel. K. Hubka, Praha 1977, str. 60.

<sup>34</sup> F. W. J. Schelling, *Darstellung meines Systems der Philosophie*, in: *AA* I,10,132, *SW* I/4,130 (přel. J. T.).

<sup>35</sup> Srv. tamt., *AA* I,10,125–126, *SW* I/4,123–124. Koncept kvantitativní difference je zde ponechán na okraji zájmu, aby byla zdůrazněna role absolutní a relativní totality. Schelling v absolutní identitě odmítá *kvalitativní diferenci* (nemůže exi-

Přece však je pro Schellinga jednotlivé „svým způsobem“ („in seiner Art“) nekonečné. To je dáno právě tím, že jednotlivé je vždy uchopeno ve formě kvantitativní difference mezi subjektem a objektem. Jednotlivé není ve formě absolutní identity – ta je vlastní pouze totalitě –, nýbrž je dáno v diferenci. Tato difference je Schellingem pojímána výhradně jako formální, kvantitativní difference. Protože v absolutnu, nahlíženém z úrovně jednoty, není možná žádná reálná difference, nemůže vzniknout nic mimo samotné absolutno. Ze systematického hlediska tedy musí Schelling reálnou diferencí odmítnout.<sup>36</sup> Mimo absolutno, mimo totalitu, neexistuje nic reálně (co do bytí) odlišného, a jednotlivé je tak stále vázáno na absolutno, nekonečno.

Schelling proto navrhuje formální diferencí, v jejímž rámci zůstáváme v identitě  $A = A$ , z níž je však možné pomocí potencií odvodit jinou formu než formu absolutní identity  $A = A$ .<sup>37</sup> V těchto potenciích se stále pohybujeme v rámci identity, která je sice pozměňná, ale stále tvoří základ všeho. Volněji řečeno: díky formální nebo kvantitativní diferencí

---

stovat nic jiného, než co má své bytí v absolutní identitě). Do hry však vstupuje *kvantitativní difference*, která se zakládá na míře důrazu kladeného na subjektivní či objektivní složku formy absolutní identity. Kvantitativní difference tak nijak neubírá na absolutní identitě – ta zůstává stále stejná. Z absolutní identity si vypůjčuje pouze formu, kterou díky důrazu na subjektivní či objektivní část transformuje do podoby formální difference.

<sup>36</sup> Reálná difference v absolutnu by zcela popírala základní principy Schellingova systému. Pokud by reálná difference existovala, znamenalo by to, že by existovalo něco mimo absolutno. To by mělo následující důsledky: 1) Absolutno by přestalo být absolutním a stalo by se něčím omezeným, protože by vedle něj existovalo něco dalšího. Tuto myšlenku Schelling ve *Filosofii a náboženství* považuje za natolik absurdní, že ji používá jako *argumentum ad ridiculum* proti Eschenmayerovi (viz F. W. J. Schelling, *Philosophie und Religion*, in: *AA* I,14,308, *SW* I/6,50–51; čes. překl. týž, *Filosofie a náboženství*, přel. J. Thümmel, Praha 2022, str. 60–61.) 2) Absolutno by již nemohlo být uchopeno jako identita, protože by obsahovalo diferencí. Tím by byl narušen samotný základ Schellingova systému. Otázkou pro další vývoj Schellingovy filosofie po roce 1804, zejména v souvislosti s jeho filosofií svobody, zůstává, kde a jak můžeme identifikovat proměnu těchto předpokladů. Ve spise *O svobodě* Schelling hovoří o původní diferencí v absolutnu, tedy o dvou navzájem se určujících momentech. Srv. týž, *Philosophische Untersuchungen über das Wesen der menschlichen Freiheit und die damit zusammenhängenden Gegenstände*, in: *SW* I/7,405–406; čes. překl. týž, *Filosofická zkoumání lidské svobody a s tím souvisejících předmětů*, in: týž, *Filosofické zkoumání svobody*, přel. M. Petříček, Praha 2010, str. 62–63.

<sup>37</sup> Srv. týž, *Darstellung meines Systems der Philosophie*, in: *AA* I,10,125–127, *SW* I/4,123–126. Srv. S. Gerlach, *Quantitative Differenz in Bezug auf das Ganze*, in: *Schelling-Studien*, 9, 2022, str. 8–16.

Lze uchopit jednotlivé jako něco, co stojí do jisté míry samostatně mimo absolutní identitu. Z hlediska formální závislosti je však toto jednotlivé vždy zprostředkovaně odvozeno z absolutna. Jednotlivé je tedy relativně samostatné – v tom smyslu, že není absolutno *samo o sobě*, není absolutní identitou, ale současně vždy *existuje v absolutnu*, v *absolutní totalitě*, *jakožto rámci celého universa*. Schelling tak může o jednotlivém říct, že je svým způsobem rovněž nekonečné, neboť prostřednictvím potenci – své formy – udržuje vztah k nekonečnu, tj. absolutnu, a zároveň je mimo absolutno (není absolutnem o sobě). Jednotliviny jsou tak prozatím uchopeny ve své formě, nikoli ve svém bytí.

Tuto problematiku lze lépe popsat rozlišením dvou úrovní, tak jak bylo navrženo výše. Zatímco z hlediska absolutna, tedy absolutní identity, není možná žádná difference,<sup>38</sup> z hlediska jednotlivin je difference nezbytná. V Schellingově argumentaci je první a z ontologického hlediska nejvyšší úroveň dána absolutní jednotou – zde nemůže existovat žádná samostatná jednotlivina, neboť to odporuje definici absolutna. Nelze navíc říct, že by zde absolutno bylo nejobecnějším pojmem, pod nějž je souhrnem zahrnuto vše. Absolutno je Schellingem jasně definováno a určeno ve své konkrétnosti jako totalita, která není pojímána jako agregát jednotlivin, ale jako podmínka pro odvození celého systému. Tato nejvyšší úroveň je vymezena formou identity ( $A = A$ ), v níž není žádná difference. Z perspektivy nižší úrovně se již pohybujeme v diferenci. Tato difference však stále nemůže být reálná. I když se nacházíme na jiné úrovni než na té nejvyšší, stále zůstáváme v hranicích absolutna jako totality. Mimo tuto totalitu, a dokonce ani v jejím rámci, nemůže existovat žádná reálná difference. Přesto se již pohybujeme mezi jednotlivinami. Tyto jednotliviny nejsou zatím dány systematicky (nutně ze systému), ale pouze metodicky. Nejde tedy o skutečné jednotliviny dané ve svém bytí, ale o pouhou možnost jednotlivin. Schelling tak ze systematického hlediska zdůvodňuje, že jednotlivé je obsaženo v absolutnu. Stále ale zůstává nezodpovězeno, jaký vztah mají jednotliviny „mimo totalitu“ k absolutnu.

<sup>38</sup> I ve struktuře absolutna je možné poukázat na určité difference. Například Schelling rozlišuje mezi bytím a formou absolutna nebo syntaktickou odlišností mezi subjektem a objektem absolutna (*Darstellung meines Systems der Philosophie*, in: *AA I*, 10, 118, *SW I*, 1, 116–117). Tato difference by mohla být nazvána pojmovou. Tyto pojmy jsou zde však zcela identické. Pokud je v absolutnu nějaká difference, jedná se pouze o pojmovou či logickou diferenci, která je potřebná pouze pro rozvinutí pojmu absolutna. Jinými slovy, Schelling potřebuje mnohost pojmů, aby mohl odvodit pojmy z jednoho pojmu absolutna.

*Možnost*, že by mohlo existovat něco odlišného od absolutna samotného, je Schellingem uchopena prostřednictvím *specifické formy absolutní identity*. Absolutno v této specifické formě již není absolutnem o sobě – tedy absolutnem na nejvyšší úrovni. Svou formou však dává vzniknout něčemu specifickému. Toto specifické není reálně odlišné od absolutna, protože stále existuje v rámci absolutna. Jelikož je vyjádřeno ve specifické formě absolutní identity, respektive absolutní totality, zůstává na absolutní identitě a absolutní totalitě závislé a je v ní obsaženo. Skutečnost, že další specifická forma absolutní identity absolutnu a absolutní identitě nic neubírá, je dána tím, že absolutno zde sice již není ve formě identity, ale ve formě kvantitativní difference, ta je ovšem stále specifickou formou absolutní identity a absolutna samotného.

Dosud jsme dospěli k pojetí vztahu absolutna jako absolutní identity ke specifické formě absolutna, v níž je již difference možná. Tuto difference dále Schelling pojímá jako možnost jednotlivin v rámci celku totality. Jednotlivé je pak – poměrně nečekaně – postaveno do pozice, v níž je schopné uchopit sebe samo jako totalitu (§ 41).<sup>39</sup> Schelling však tento krok vysvětluje: ve vztahu jednotlivého k sobě samému je jednotlivé „zcela nic“. Tato myšlenka je v kontextu předchozího výkladu jasná a je důsledným domyšlením Schellingova postupu. Je-li jediné možné bytí bytím absolutní identity, pak je jednotlivé uchopené samo ze sebe zcela ničím, konkrétně ničím v ontologickém smyslu.<sup>40</sup> Schelling zde zavádí zdánlivě nemyslitelnou rovnici  $A = B$ .<sup>41</sup> Jak ale může být taková forma zavedena v absolutní totalitě, kde je vše dáno jako absolutní identita?

Je zcela zásadní si uvědomit, že forma  $A = B$  se nevztahuje k absolutnu samotnému, vyjádřenému jako absolutní totalita, nýbrž k *relativní totalitě*. Tento termín Schelling zavádí v následujícím paragrafu (§ 42). Relativní totalitu lze popsat jako množinu jednotlivin, které se vztahují

<sup>39</sup> Srv. týž, *Darstellung meines Systems der Philosophie*, in: *AA* I,10,134, *SW* I/4,133.

<sup>40</sup> Schelling zde přichází s konceptem, který ve své interpretaci rozpracovává B. Rang. Jestliže jednotliviny nejsou dány samy sebou ani z vyššího pojmu, jsou podle Schellinga dány jinými jednotlivinami (*Darstellung meines Systems der Philosophie*, in: *AA* I,10,132, *SW* I/4,130–131). Tím se do úvah dostává Leibnizem inspirovaná teorie vztahů mezi jednotlivinami. Srv. B. Rang, *Identität und Indifferenz. Eine Untersuchung zu Schellings Identitätsphilosophie*, Frankfurt am Main 2000, str. 102.

<sup>41</sup> Tato forma se v textu objevuje již dříve. Pro potřeby našeho výkladu je však zmíněna až na tomto místě. Srv. F. W. J. Schelling, *Darstellung meines Systems der Philosophie*, in: *AA* I,10,126, *SW* I/4,124.

k sobě navzájem.<sup>42</sup> Schelling tuto relativní totalitu staví do protikladu k absolutní totalitě. Relativní totalita zde, jak Schelling upozorňuje, neoznačuje absolutní vztah (tj. množinu obsahující vše), nýbrž vztah jednotlivin mezi sebou. V tomto kontextu je třeba uchopit i formu  $A = B$ . Jde o odvozenou, specifickou formu absolutní identity  $A = A$ , respektive absolutní totality. Jednotlivina je možná pouze v rámci absolutní identity či absolutní totality – nemůže existovat mimo jejich rozsah. Diference byla dosud vyjádřena pouze formálně jako kvantitativní diference (§ 23), kde forma  $A = B$  odkazuje na subjektivní a objektivní části absolutní identity, na něž je kladen důraz. Tento důraz vytváří potence absolutní identity.<sup>43</sup> Schelling později (§ 37) nazývá formu  $A = B$  „obecným výrazem důvodu vší konečnosti“.<sup>44</sup> Zatímco absolutní totalita odpovídá absolutnímu rozsahu všeho, relativní totalita nemá k této absolutní totalitě žádný vztah.

Totalita tak označuje určitý vztah k sobě samé co do svého určení. Z *ontologického* hlediska (z hlediska bytí) však mezi absolutní a relativní totalitou existuje zásadní rozdíl. Tím, že Schelling vymezil dva odlišné vztahy – u absolutna vztah vyjádřený jako absolutní identita ( $A = A$ ) a u jednotlivin vztah subjektivní a objektivní části formy ( $A = B$ ) –, mohl jejich rozdíl uchopit prostřednictvím formy bytí.<sup>45</sup> Z hlediska *zdroje bytí* jsou tyto totality totožné: vše, co existuje, má své bytí z absolutní identity. *Forma bytí* jednotlivin (relativní totality) je však dána kvantitativní diferencí, která v absolutní identitě o sobě možná není, a musí tak být postavena vůči ní do difference.

Schelling dále rozpracovává pojmy kvantitativní difference a potencí, které jsme v našem výkladu upozadili. Jak bylo zatím ukázáno, rozlišuje náš autor absolutní a relativní totalitu. *Relativní totalita* je dána vztahem jednotlivého k sobě samému ( $A = B$ ), tedy jako vztah mezi subjektivní a objektivní částí jednotliviny.

V § 50 však Schelling relativní totalitě připisuje také *bytí*.<sup>46</sup> V předchozím výkladu byla relativní totalita uchopena pouze jako metodický krok sloužící k výstavbě systému. Nyní však získává i své skutečné bytí. Schellingův postup zde nabývá na úplnosti. Relativní totalita má své bytí

<sup>42</sup> Srv. tamt., *AA* I,10,135, *SW* I/4,133. Tento paragraf představuje jeden z mnoha nejasných bodů uvedeného Schellingova spisu. Domnívám se, že Schelling zde používal pojem totality pro to, co bychom dnes mohli označit jako množinu.

<sup>43</sup> Srv. tamt., *AA* I,10,126, *SW* I/4,124.

<sup>44</sup> Tamt., *AA* I,10,132, *SW* I/4,131.

<sup>45</sup> Srv. tamt., *AA* I,10,134–135, *SW* I/4,133.

<sup>46</sup> Srv. tamt., *AA* I,10,141, *SW* I/4,139–140.

pouze tehdy, pokud jsou A a B, tedy subjektivní a objektivní části kvantitativní difference, kladeny jako *jsoucí*.<sup>47</sup> K tomu dochází, když je forma kvantitativní difference odvozena z absolutní identity, z které má také své bytí, jež přenáší na jednotlivinu.<sup>48</sup> V tomto bodě již nelze rozlišovat metodický a systematický postup odvození relativní totality, ale metodicky kladená relativní totalita je integrována do absolutní identity, respektive do potenci absolutní identity. To, co Schelling stanovil jako pouhou možnost, se nyní ukazuje jako systematicky nutné – a tedy v rámci systému i ontologicky zakotvené. Relativní totalita již nestojí metodicky mimo absolutní identitu (realitu), ale svou formou a svým bytím se stává součástí absolutní identity, i když ve specifické formě, a díky tomu v diferencii vůči absolutnu. Tato difference není reálná, neboť jednotlivina v relativní totalitě nemá odlišné bytí od absolutní identity, ale formální, neboť se od absolutní identity odlišuje specifickou formou. Tato difference poté odpovídá odlišnosti úrovní, které byly výše použity pro zachycení Schellingova postupu. V jedno tak spadá metodická, ontologická a systematická perspektiva, neboť se navzájem předpokládají a podporují. Schelling tímto krokem překoná obtížnou otázku odvození jednotliviny z pojmu absolutna. Jednotlivina je naším autorem nejdříve dána pouze metodicky, neboť ji nedokáže odvodit přímo z pojmu absolutna. Relativní totalita je nejdříve určena pouze *metodicky* jako nezávislá na absolutnu. Právě díky této nezávislosti může Schelling relativní totalitu jako něco nezávislého na absolutnu vůbec postulovat. Poté ale co rozpracuje koncept jednotlivin v relativní totalitě, se ukáže, že i tyto můžou být – v systematickém a ontologickém ohledu – pouze v absolutní totalitě.

Schelling dále přechází od formálně-systematické části svého výkladu k odvozování pojmů spekulativní fyziky. Prvním takovým pojmem je *matérie*, kterou v systému (§ 51) označuje jako „první relativní totalitu“.<sup>49</sup> Tímto krokem Schelling zapojuje relativní totalitu do důkazů v rámci odvození pojmů filosofie přírody, kde hraje klíčovou roli.

Předložená rekonstrukce dospěla k závěru, že relativní totalita představuje *specifickou formu bytí* absolutna, kterou Schelling odvozuje pro uchopení jednotlivin. Absolutní totalitu lze popsat jako souhrn všeho, co existuje; v tomto smyslu je absolutní totalita totožná s absolutní identitou, a to jak formálně, tak ontologicky. Vše, co existuje, má *své bytí*

<sup>47</sup> Jsoucí zde Schelling v poznámce nazývá jako *reelní*. Srv. tamt., AA I,10,141, SW I/4,139.

<sup>48</sup> Srv. tamt., AA I,10,141, SW I/4,139.

<sup>49</sup> Tamt., AA I,10,143, SW I/4,142.

*a formu z absolutní identity*. I když Schelling u jednotlivin zpočátku metodicky nepředpokládá bytí – jednotlivina je dána sama ze sebe, nikoli z absolutní identity, čímž ztrácí své bytí, které získává právě z absolutní identity –, formálně zůstávají všechny jednotliviny s absolutní identitou propojeny prostřednictvím její formy. Tato forma je sice pozměněna kvantitativní diferencí (kladoucí důraz buď na subjektivní, nebo na objektivní část formy), stále však odráží formu absolutní identity. V momentě, kdy Schelling propojuje metodický a systematický krok, se ukazuje cíl jeho postupu: relativní totalita přestává být pouze krokem kladení něčeho mimo absolutno a získává své bytí. Jednotliviny jsou uchopeny v rámci svého systematického odvození z absolutní identity, což zajišťuje jejich bytí (každá jednotlivina má své bytí z absolutní identity). Pokud mají zároveň formu kvantitativní difference, jsou zařazeny do specifických relativních totalit, které v Schellingově dalším výkladu představují základní pojmy spekulativní filosofie přírody.

#### 4. Důsledky a vývoj relativní totality

V této závěrečné části představíme odlišný důsledek Schellingova konceptu, než jaký jsme rekonstruovali v předchozí části. Tento důsledek se týká uchopení relativní totality jako skutečného, ne pouze metodického nebytí. Základní otázka tohoto textu, kterou jsme položili Schellingovu systému, zní: *Jak uchopit v celku absolutna jeho část tak, abychom ji mohli popsat odděleně od celku?* Jde o jiným způsobem formulovanou otázku po diferenci: Jak je možné z absolutní identity odvodit něco, co je od ní odlišné?

V Schellingově monistické koncepci není možná reálná difference, která by byla ontologicky odlišná od absolutna samotného. Schelling postupuje tak, že pomocí relativní totality dokáže uchopit rozdíl mezi absolutnem a jeho částmi. Nevzniká tím nic mimo absolutní identitu, a to ze dvou důvodů: 1) vše, co existuje, má své bytí díky absolutní identitě, 2) vše, co existuje, má formu absolutní identity (i když je tato forma zachována pouze ve specifické formě). Tímto způsobem Schelling získává nástroj, jak uchopit něco odděleně od absolutní identity, aniž by to přestalo být její součástí. Pro tento účel používá rozdílu absolutní a relativní totality. Zatímco absolutní totalita je souhrnem všeho, co je, relativní totalita označuje pouze určitou část toho, co je. Ontologicky zůstává s absolutní identitou v jednotě, ve specifické formě však dochází k diferenci. Tento přístup má ale zásadní důsledky.

Nejprve je však třeba zmínit jeden problém. Zdá se, že Schelling ve svém systému z roku 1801 zavádí koncepty, které nevyplývají nutně ze samotných předpokladů jeho filosofie. Může se zdát, že koncept relativní totality je prvkem do systému pouze vloženým. Jinými slovy: to, že absolutní totalita je obsahově totožná s absolutní identitou, je z hlediska Schellingova systému obhajitelné. Zavedení relativní totality však tak samozřejmé není. Relativní totalita totiž předpokládá jednotliviny, které z absolutní identity vyplývají pouze negativně – jako to, co je mimo absolutní totalitu (§ 27).<sup>50</sup> Tím, že Schelling jednotliviny do svého systému zavádí, vstupuje do něj zvenčí. To však není problém, zejména pokud vezmeme v úvahu, že Schellingovi šlo především o filosofickou konstrukci.<sup>51</sup> Jednotliviny jsou tak sice ve všeobsahujícím pojmu absolutna (absolutní totality) již implicitně obsaženy, jejich zavedení do systému však není dáno odvozením jednotlivin z absolutna, nýbrž zavedením pojmu jednotlivin z vnějšku. Stejně tak je tomu i s jejich zasazením do systému a jejich ztotožněním s kvantitativní diferencí, která ale není jednotlivinou, nýbrž pouze specifickou formou absolutní identity, absolutna.<sup>52</sup>

To, že Schelling může konstruovat svůj systém, mu ponechává volnost při určování vlastností, které má relativní totalita vůči absolutní identitě. Schelling se zde pohybuje v určité dvojznačnosti. Relativní totalita má bytí, pokud je uchopena v návaznosti na svůj původ, tedy na absolutní identitu (tak je tomu v samotném systému). Bytí však ztrácí, pokud je metodicky uchopena sama o sobě. Co tedy rozhoduje o tom, zda je relativní totalita kladena v bytí, nebo bez něj? V rekonstrukci Schellingovy argumentace bylo ukázáno, že nebytí relativní totality (ztrátu vztahu k absolutní identitě) Schelling používá jako metodický krok – relativní totalita, jelikož nutně nevyplývá z absolutna, musí být nejdříve kladena jako na něm nezávislá. Při aplikaci tohoto konceptu v rámci rozpracování systému je v relativní totalitě vždy kladeno jednotlivé, které má své bytí z absolutní identity.

Schellingovi zde můžeme položit otázku, zda se tedy *relativní totalita*, pokud se klade o sobě, *sama nepopírá*. Jestliže je absolutní totali-

---

<sup>50</sup> Srv. tamt., AA I,10,127, SW I/4,125.

<sup>51</sup> Filosofická konstrukce je proces, při němž filosof – po vzoru eukleidovského geometra – vytváří systém. Srv. F. W. J. Schelling, *Fernere Darstellung aus dem System der Philosophie*, in: AA I,12.1,129–132, SW I/4,391–293.

<sup>52</sup> Srv. F. W. J. Schelling, *Darstellung meines Systems der Philosophie*, in: AA I,10,127, SW I/4,126.

ta totožná s absolutní identitou, musí obsahovat vše (§ 27).<sup>53</sup> To, co je mimo ni, se vztahuje pouze k sobě samému – nemá ontologický vztah k absolutnu –, a tím pádem nemá jediné možné bytí. Tento vztah ale opět vytváří totalitu, relativní totalitu, která však nemá bytí (§ 41 a 42).<sup>54</sup> Proti sobě tak stojí dvě totality, které však nejsou na stejné úrovni, aby se vzájemně popíraly. Proti sobě zde stojí bytí a nebytí. Přičemž nebytí není postaveno samostatně, nýbrž vždy relativně, negativně vůči bytí. Nebytí není nebytím samo o sobě, nýbrž nedostatkem jediného možného bytí. Při domýšlení Schellingovy koncepce však dospějeme k tomu, že mimo absolutní totalitu nemůže být nic. Vše již má formu z absolutní identity a s ní spojené bytí. Myšlenku, že by jednotlivé mělo své bytí samo o sobě, Schelling ve svém systému z roku 1801 výslovně popírá (§ 35).<sup>55</sup> Relativní totalita, ve které by bylo dáno něco mimo absolutno jako nebytí, přichází v úvahu pouze tehdy, pokud je tento krok uchopen metodicky. V samotném systému však žádné nebytí není. Relativní totalita Schellingovi umožňuje uchopit něco, co je do jisté míry odlišné od absolutní totality, čímž vzniká formální difference, nikoli však reálná, ontologická.

Nyní popíšeme posun v Schellingově myšlení. Diferenci, která by nebytí reálně zakládala a mohla být nazvána ontologickou nebo reálnou, nalézáme nejpozději v jeho spisu *Filosofie a náboženství* z roku 1804. Zde se objevuje koncept *odpadnutí od absolutna*. Zatímco v *Podání mého systému filosofie* z roku 1801 je možné sledovat pouze metodickou možnost ontologicky uchopit něco mimo absolutno, ve *Filosofii a náboženství* Schelling operuje s ontologicky odlišným bytím a nebytím.<sup>56</sup> Předkládá podobný postup argumentace, která ale již neodvzuje nebytí pouze jako krok své argumentace pro postulování možnosti, nýbrž skutečně. Náš autor zde pracuje se stejným konceptem, který byl již popsán výše: vše má své bytí z absolutna. V tomto spisu však nemluví o jednotlivém, resp. o relativní totalitě, ale o zobrazeném absolutnu.<sup>57</sup> Na rozdíl od systému z roku 1801 lze nyní zobrazené absolutno uchopit ve dvou – již ne pouze metodických – perspektivách, které Schelling nazývá *životy*:

<sup>53</sup> Srv. tamt., AA I,10,127, SW I/4,125.

<sup>54</sup> Srv. tamt., AA I,10,134–135, SW I/4,133–134.

<sup>55</sup> Srv. tamt., AA I,10,132, SW I/4,130.

<sup>56</sup> Srv. týž, *Philosophie und Religion*, in: AA I,14,299, SW I/6,41; čes. překl. týž, *Filosofie a náboženství*, str. 45–47.

<sup>57</sup> Koncept zobrazených absoluten a jednotlivin je natolik totožný, že je lze považovat – aspoň pro náš účel – za shodné.

v životě v absolutnu a v životě v sobě.<sup>58</sup> Vše, co je, má své bytí z absolutní identity, tedy – v pojmech *Filosofie a náboženství* – v absolutnu. Pokud je však jednotlivé uchopeno jako *samo o sobě*, jako by mělo své bytí o sobě, stává se „vpravdě ničím a je jen pro sebe“.<sup>59</sup> Tím nevzniká paralelita dvou odlišných bytí, nýbrž vztah bytí a relativního nebytí, které není pouze metodické, ale vede pro Schellinga k důležitým důsledkům v ontologické ruptuře, odpadnutí od absolutna. Tento problém ve *Filosofii a náboženství* zde nebudeme hlouběji rozebírat. Na základě dvou Schellingových spisů jsme viděli, že stejný koncept může být v rámci filosofie identity použit pro dva odlišné výsledky.

Předložená rekonstrukce zde stojí před otázkou, proč si relativní totalita nyní může na sebe vzít formu absolutní totality, tj. proč se jeví, jako by byla ontologicky dána sama ze sebe. Relativní totalita, pokud je dána nezávisle na absolutní totalitě, má formu (i když nedokonalou) absolutní totality, tj. specifickou formu absolutní identity. Můžeme se ptát, proč tomu tak musí být. Nabízí se dvě odpovědi, z nichž první byla odůvodněna výše: *Formálně-ontologické vysvětlení* hledá důvod totožné formy v převzetí formy totality. V relativní totalitě vzniká pouze jiná totalita, a proto musí mít stejnou formu, i když se jedná o nedokonalou formu vztahu, v níž se jednotlivé sice snaží získat své bytí, ale získat je nemůže (nevztahuje se k jedinému možnému zdroji bytí). Vysvětlení pomocí *zobrazení* nalezneme právě ve *Filosofii a náboženství*, kde Schelling popisuje proces zobrazování absolutna. Toto zobrazení vždy kopíruje formu původního absolutna, a to i tehdy, když je zobrazené absolutno dáno jako nezávislé na původním absolutnu, neboť si stále zachovává formu absolutna.<sup>60</sup>

Co těmito poznámkami sledujeme? Je dobré si uvědomit, že i z hlediska relativní totality má vše formu absolutní identity. Tato forma, byť vyjádřená jako relativní, tj. ve své specifické formě, si stále zachovává charakter absolutní totality (absolutní identity). Co z toho vyplývá? V jednotlivinách, relativních totalitách a zobrazených absolutnech se podle Schellinga musí znovu objevit *struktura absolutní identity*. Ačkoliv tato struktura absolutní identity již není absolutně identická s absolutnem – tj. nejedná se o absolutno samotné –, stále se jedná o specifickou formu absolutní identity. Ve filosofii přírody vidíme, že se nejedná o absolutní identitu samu, ale pouze o jednu z možných relativních totalit.

<sup>58</sup> Srv. tamt., *AA* I,14,299, *SW* I/6,41, čes. překl. tamt., str. 46–47.

<sup>59</sup> Tamt., *AA* I,14,300, *SW* I/6,42; čes. překl. tamt., str. 47.

<sup>60</sup> Srv. tamt., *AA* I,14,298, *SW* I/6,39–40; čes. překl. tamt., str. 43–45.

Znovu se tak zobrazuje forma absolutní totality (absolutní identity), byť v odlišné podobě, totiž v relativní totalitě.<sup>61</sup>

Dále je třeba mít na paměti, že vše, co je mimo bytí absolutní identity, je *relativní* nebytí. Tento koncept je ve svém zárodku přítomen již v *Podání mého systému filosofie*, avšak plně je rozpracován až kolem roku 1804 ve spisu *Filosofie a náboženství*. Relativní nebytí představuje bytí, které stále nemá důvod své existence samo v sobě, ale samo ho v sobě hledá.<sup>62</sup> Tento koncept, shodný s relativní totalitou z *Podání mého systému filosofie*, je zde dotažen do ontologických důsledků. Pokud je něco uchopeno jako nezávislé na absolutnu – což bylo dříve možné pouze metodicky, protože z ontologického hlediska je vše v absolutnu a z absolutna –, získává to charakter relativního nebytí, tj. není to přímo závislé na absolutnu z hlediska bytí. Ve *Filosofii a náboženství* tento proces probíhá v důsledku souhry nutnosti a svobody, resp. možnosti a skutečnosti. Zobrazená absolutna se zde snaží napodobit původní absolutno ve své absolutnosti, tj. v tom, že mají důvod svého bytí pouze v sobě. Tímto napodobováním se však od absolutna ontologicky, reálně oddělují, čímž vznikají na absolutnu ontologicky relativně nezávislá absolutna, tzv. odpadlá absolutna.<sup>63</sup>

Důsledky této koncepce mají pro Schellinga zásadní význam. Člověk jako bytost přírody i bytost rozumu nemůže být jinak než ve formě specifické formální difference mezi ideálním a reálným momentem.<sup>64</sup> Ačkoliv je člověk nahlížen jako relativní totalita nebo relativní nebytí, nijak se ontologicky ani formálně (ve smyslu důvodu formy a bytí, resp. odpadnutí od bytí jako negativního vztahu) nevzdaluje od absolutní identity. Z perspektivy absolutna je stále zakotven v absolutnu, a to jak z hlediska bytí (člověk i příroda mají původ svého bytí v absolutnu), tak z hlediska formy (neustále se pohybují ve formě identity, třebaže ve kvantitativní difference relativní totality).

<sup>61</sup> Schelling tuto problematiku rozšiřuje pojmy relativní duplicity a relativní identity, ve kterých se ve specifických formách vrací i forma absolutní identity, která je sice formálně totožná se stavem rovnováhy v absolutní identitě, ale neodpovídá samotné absolutní identitě. Srv. F. W. J. Schelling, *Darstellung meines Systems der Philosophie*, in: *AA I*, 10, 141–143, *SW I*/4, 140–142.

<sup>62</sup> Srv. W. Schmied-Kowarzik, *Schelling und Fichte – Das Absolute der Natur oder das Absolute des Wissens*, in: týž, *Vom Gott der Philosophen*, Freiburg – München 2020, str. 122.

<sup>63</sup> F. W. J. Schelling, *Philosophie und Religion*, in: *AA I*, 14, 309, *SW I*/6, 51–52, čes. překl. týž, *Filosofie a náboženství*, str. 61–62.

<sup>64</sup> Srv. W. Schmied-Kowarzik, *Schelling und Fichte*, str. 127.

## Závěr

Předložený příspěvek si kladl za cíl rekonstruovat Schellingův koncept relativní totality jako zdroj difference v jeho filosofii identity. Tento koncept tvoří základní kámen systému identity a umožňuje našemu autorovi uchopit diferenci v rámci absolutní identity a produktivně s ní pracovat. Ukázali jsme, že podle Schellinga nemůže existovat nic mimo bytí a formu absolutní identity. Zatímco bytí zůstává neměnné, forma absolutní identity se může měnit díky kvantitativním diferencím. Tyto kvantitativní difference jsou v rámci absolutní totality uchopeny jako relativní totality, čímž vzniká formální difference mezi jednotlivinami a celkem. Schelling ve svém *Podání mého systému filosofie* z roku 1801 pracoval pouze s metodickou možností, že by jednotlivé mohlo mít své bytí mimo absolutní identitu. Ve spise *Filosofie a náboženství* z roku 1804 však tuto možnost dále rozpracovává v konceptu odpadnutí od absolutní identity. Jednotlivé v tomto případě ztrácí své bytí a stává se skutečným nebytím.

Toto rozpracování konceptu relativní totality odhaluje napětí uvnitř Schellingovy filosofie identity a její vývoj. V obou analyzovaných spisech tvoří relativní totalita klíčový nástroj Schellingova řešení otázky po diferenci. Zatímco v *Podání mého systému filosofie* je difference možná pouze v rámci formy absolutní identity, ve *Filosofii a náboženství* přechází Schelling k ontologické diferenci mezi bytím a nebytím. Před Schellingem se tak otevírá nová otázka po možnosti reálné difference v rámci systému filosofie.

## ZUSAMMENFASSUNG

Der vorliegende Beitrag rekonstruiert Schellings Begriff der relativen Totalität im Kontext seiner Identitätsphilosophie, wobei besonderer Nachdruck auf die Quelle der Differenz gelegt wird. Die relative Totalität ermöglicht es Schelling, Differenz innerhalb der absoluten Identität systematisch zu denken. Es wird gezeigt, dass sowohl das Sein als auch die Form der absoluten Identität gewahrt bleiben, während die quantitative Differenz die Entstehung relativer Totalität erlaubt, die eine formale – jedoch keine reale – Differenz zwischen Einzelem und Ganzem erzeugt. Während Schelling in *Darstellung meines Systems der Philosophie* (1801) die Möglichkeit einer methodologischen Setzung außerhalb der absoluten Identität erwägt, entwickelt er in *Philosophie und Religion* (1804) diese Idee weiter zum Gedanken des Abfalls vom Absoluten

ins reale Nichtsein. Der Beitrag macht deutlich, dass sich in Schellings Identitätsphilosophie eine Spannung zwischen einer formalen und einer ontologischen Differenz zeigt, die die Frage nach der Möglichkeit realer Differenz innerhalb eines Systems absoluter Identität eröffnet.

## SUMMARY

The article offers a reconstruction of Schelling's concept of relative totality within the framework of his philosophy of identity, with a particular focus on its role as a source of difference. Relative totality is presented as a key structural element of Schelling's system, enabling the articulation of difference within absolute identity. The analysis shows that the being as well as the form of absolute identity remain intact, while quantitative differences allow for the emergence of relative totalities that introduce a formal – though not real – differentiation between individuals and the whole. Whereas in his *Presentation of My System of Philosophy* (1801), Schelling considers the possibility of methodologically positing something beyond absolute identity, in *Philosophy and Religion* (1804) he develops this notion further through the concept of a fall from the absolute into actual non-being. The development of Schelling's philosophy of identity thus reveals a tension between formal and ontological difference, raising the question of the possibility of real difference within a system